

62—63 je izšla v prevodu Vinka Vinića povest Ljube Babića (Gjalskega): »Márica«. — Snopiča 73. in 74. pa sta nam prinesla kar dve izvorni drami, namreč Ivana Benka »Strahomir«, izvorno dramatiško igro v petih dejanjih, in Milovanovo »Mlado Zoro«, romantiški igrokaz v treh dejanjih (glej njiju oceno v 126. in 127. letošnji številki »Slov. Naroda«). — Snopič 75. pa je pričel Jana Klecande epizodo iz laške vstaje leta 1848. — »Na bojišču« — ki jo je »iz češčine po drugi izdaji poslovenil« Ivan Rejec. — Ista podjetna založarnica je izdala M. M. Hostnika »Ročni rusko-slovenski slovar« (str. 378) in istega pisatelja »Kratko slovnico ruskega jezika« (str. 85).

Kosijeve »Zabavne knjižnice za slovensko mladino« je izšel VII. zvezek (str. 47) s slično vsebino kakor prejšnji.

Iz založništva Janeza Giontinija nam je došlo kar dvoje knjig, namreč »Sto narodnih legend«, ki jih je slovenski mladini in preprostemu narodu v pouk in zabavo nabral in priredil Anton Kosi (str. 234), in pa povest »Na različnih potih« — primerna dečkom od 11. do 14. leta — ki jo je nemški spisal Franc Frisch, a »za Slovence priredil« znani pisatelj Janko Leban, nadučitelj na Trebelnem pri Mokronogu.

Isti pisatelj (Janko Leban) je priredil in izdal pri J. Krajcu v Novem mestu dr. Antona Pogačnika (zdravnika v Gorici, specialista za pljučne bolezni) razpravo »o jetiki, sušici ali dêri« (str. 42, cena 25 kr., po pošti 28 kr.); knjižica se dobiva pri lastniku Janku Lebanu).

**V Petrograd.** Potopisne črtice. Po svojem opazovanju in po raznih virih sestavil Ljudevit Stiasny. V Gorici 1898. Tiskal in založil A. Gabršček, 304 str., 16<sup>o</sup>, cena 72 kr. — To je naslov knjigi, katera je kot 69.—72. snopič Slovanske knjižnice izšla pred nekaterimi tedni.

Pisatelj pravi v »predgovoru«, da so tuji pisatelji pač že mnogo pisali o Rusiji, toda njih spisi so se bavili največ s senčnimi stranmi ruskega življenja, o hvalevrednih lastnostih ruskega narodnega značaja so raje molčali. Tudi Slovenci poznajo Rusijo in Ruse premalo. — Pisatelj je opisal nekatere dele ruske države nekoliko po svojem opazovanju, nekoliko po raznih virih. V knjigi čitamo, kako se je vozil iz Belgrada po Donavi navzdol, dokler ni prišel do ruske meje pri Reni. Od tod je potoval nekoliko po železnici, nekoliko po svojem kolesu, dokler ni prišel v Odeso. Iz tega mesta se je obrnil proti jugovzhodu na krimski polotok, kjer je videl več znamenitih krajev. S Krima se je obrnil proti severu ter prišel v Ukrajino med Maloruse. Odtod se je napotil proti Moskvi, potem v Nižnji Novgorod ter nazadnje čez Rybinsk v Petrograd.

Pisatelj je zanimivo narisal to in ono. Posebno rad se je pomudil pri šolah: tu in tam tudi pri cerkvah. Zlasti radi ga poslušamo, kadar nam pripoveduje kaj takega, kar je njega samega doletelo na potu.

*Fr. Kos.*

**Ottův Slovník Naučný.** Leta 1829. so se združili Palacký, Jungmann in Presl, da bi izdajali velik enciklopedičen slovar v češkem jeziku. L. 1830. je bila ustanovljena češka »Matica«, da bi podpirala izdavanje dobrih čeških knjig. A mnogo denarja se je izdalo za Jungmannov slovar in za Šafařikove »Starožitnosti«; vrhu tega pa je nedostajalo tudi znanstvenih moči za tako veliko podjetje. L. 1844. in 1845. so se začele v »Matici« zopet priprave in isto tako l. 1850.—52., ko je zastavil Palacký svoje moči, da bi »Matica« začela z delom,

za katero je bila zlasti ustanovljena. Sestavil se je popolen seznamek člankov, in tudi rokopisi so bili deloma že pripravljeni, a dobra stvar ni uspela. — Palackega prizadevanje ni rodilo sadu!

L. 1859. pa se je začel s pomočjo omenjenih priprav pod Riegrovo redakcijo izdajati »Slovník Naučný«. Kober, lastnik celega podjetja, je preskrbel redakciji bogata sredstva (potrebno knjižnico, prostore, stalne plače za glavne delavce v uredništvu itd.). — Riegrovega »Slovníka« je izšlo 11 zvez. (X. in XI. obsegata dopolnila). Prva knjiga ima letnico 1860, zadnja 1874. Ko je po letu 1860. stopil Rieger v politično življenje in delovanje, mu je nedostajalo časa za uredništvo, in od IV. knjige je je vodil J. Malý — »spolniredaktor«. Motto jim je bil: »V práci a vědění — je naše spasení«.

Redakcija je gledala, da bodi »Slovník« češko delo, samostojni članki domačih sil, ne navadne kompilacije. Da je bilo mnogo težav, je samo ob sebi umevno; saj je bilo to prav tako podjetje v malem narodu, ki si je jedva priboril nekaj kulturnih zavodov. Tudi javnost je nasprotovala, da se je moralo uredništvo braniti v IV. in X. zv. A delo je vendar napredovalo in je bilo končano po petnajstletnem neumornem, napornem delu in trudu. Sodelovalo je 247 sil! Zlasti važni so članki o slovanskih narodih od Jagiča, Perwolfa i. dr., po katerih je posneto tudi »Slovanstvo« naše »Matic«. Toliko o prvi izdaji »Slovníka Naučnega«.

Pokazala pa se je sčasoma potreba, kontrolovati veliko delo ter je popopolniti v marsikaterem oziru. Saj je med tem časom napredovala vsaka stroka znanstva, in marsikatero vprašanje je dobilo povsem drugo lice. Podjetni knjigar Otto v Pragi je torej prevzel povsem novo izdajo tega monumentalnega dela: »Ottův Slovník Naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Majitel, vydavatel a nakladatel J. Otto.« Prvi sešitek je izšel 15. januarja l. 1888., a meseca februarja t. l. je bilo delo pri XIII. zv.

Podjetje je zasnovano na najširši podlagi, in prvaki literarnega delovanja slovanskega so obljubili svojo pomoč. Nad 500 sotrudnikov je tiskanih v prospektu, a pozneje se jih je oglasilo še nekaj. Za motto ima delo:

Qui scit, ubi sit scientia,  
habenti est proximus.

V prospektu se čita med drugim: »Národ, kterýž dovede samostatně si poříditi a všeobecné potřebě podati výbor všech vědomostí lidských, národ takový dokazuje co nejjasněji, že se již zmocnil celemo pokladu vědeckého [od století nastřádaného] a osvědčuje co nejzřejměji, že patří mezi národy kulturní, na výši moderní vzdělanosti stojící.«

Proto snaha redakce a nakladatelstva k tomu se ponese, aby Ottův Slovník Naučný, stoje na výši naší doby pokročilé, podával výsledky vědeckého bádání a všestranného tohoto pokroku ve formě lahodně, i širšímu obecnstvu přístupné. Při tom ovšem přihlíženo bude především a dostatečnou měrou k věcem slovanským vůbec a k našim českým věcem zvláště» . . .

Moj namen ni poročati o velikem delu samem, kolikor ga je doslej izšlo, in ki zasluži tudi s strani Slovencev največjega zanimanja, temveč opozoriti sem hotel svoje rojake na članke, ki se tičejo našega naroda. V XIII. zvezku prinaša »Slovník« pod skupnim zaglavjem »Jihoslované« tri članke o Slovencih: »Národopis« (str. 365—367), »Jazyk slovinský« (str. 391—397) in »Dějiny slo-

vinské literatury« (str. 403—421); vsi ti članki so iz spretnega peresa našega neumornega prof. dr. Murka!

V narodopisnem oddelku poroča g. pisatelj o prvotnih in današnjih naselbinah slovenskih, podaja statistične date, omenja zgodovinske in verske odnošaje in razvija nekak političen program za bodočnost slovenskega naroda ter misli: »Zřízení království Slovenie« . . . bylo by možné jen na základě práva národnostního. Temu však přiči se (nasprotuje) již autonomistický a federalistický programm Čechů, Poláků a Chorvatů. Při provedení úplné autonomie »království a zemí« vedlo by se Slovincům zle, poněvažd mají ve svých rukou jen Krajinu a na sněmě gorickém drží se v rovnováze s Vlachy.« Za Slovence v drugih deželah pa bi se moralo urediti kakor za Nemce na Češkem . . .

V drugem članku podaja dr. Murko pregledno karakteristiko slovenskega jezika v glasoslovnem in oblikotvornem oziru, omenjajoč vsa dosedanja važnejša, v to stroko spadajoča dela; bavi se s klasifikacijo slovenskih narečij, govori o zgodovinskem razvoju jezika in njega vvedenju v urade in šole ter omenja naposled zgodovino slovenskega pravopisa. Oba članka sta pisana temeljito, jedrnato in jako pregledno.

Najzanimivejši pa je vsekakor tretji članek — kratka, pregledna »zgodovina slovenskega slovstva«. V splošnem vvodu omenja dr. Murko, da je bila slovenska literatura do II. pol. XVIII. stol. večinoma cerkvena, do 1595. l. protestantska, potem pa do 1765. katoliška; novo življenje pa je prinesla doba evropskega prosvitljenja in demokratskih idej francoske revolucije, katere vpliv so spoznali tudi Slovenci za Napoleonove vlade. V teh letih pa je začela vplivati tudi nemška romantika, ki pa je prodrla šele l. 1830., ko se je zbral krog pesnikov okoli »Čebelice«. Njih nastop in pesniški plodovi Prešernovi tvorijo epoho v slovenskem prerobenju, ki je bilo pod vplivom severoslovanskim, zlasti češkim. Poglobilo se je to delovanje z novimi svetovnimi idejami: z nastopom Stritarjevim in njegovih sodobnikov. Pravi realizem in naturalizem pa se širi šele v poslednjih letih.

Dr. Murko je vzal naslednjo razdelitev: »doba reformatorsko - protestantska«, »doba katoliškega slovstva«, ki je dobila pravo moč s prihodom jezuitov v Ljubljano (1590), »doba prosvitljena in predromantična« (1765—1830), »doba romantično-narodna od Prešerna (1830) do l. 1870.« in »najnovejša doba od Stritarja (1870).

Predaleč bi zašel, ako bi hotel navesti vse opazke, katere omenja dr. Murko naštevajoč razne pisatelje in pojasnjujoč razvoj vsega delovanja, omejiti se hočem torej samo na važnejše. Zlasti zanimivo in posebne hvale vredno je, da pojasnjuje dr. Murko pri vsakem važnejšem pisatelju njegovo odvisnost od tedanje duševne struje ali od posameznih pisateljev. Tako omenja n. pr., da je imel Linhart svoje domorodno mišljenje od Klopstocka, in da je v njegovemu duhu spisana tudi njegova »Zgodovina«. Zoisca imenuje po pravici središče vsega tedanjega literarnega delovanja v Ljubljani; Volkmer je pel v duhu Gellertovem, Gleimovem in Lessingovem.

L. 1830. se začenja v Slovencih mogočno literarno gibanje, »odpovijajici úplně české vlastenecké škole«; stalo je pod vplivom češkim, poljskim in srbskim: »Mocně působily srbské národní písně Vukovy a slovanské Čelakovského, Šafaříkova »Geschichte der slavischen Sprache und Literatur«, »Časopis českého Musea«, Čelakovského básnická činnost na lublaňský a Kollárova

na hradecký (graški) kroužek, Mickiewicz a vůbec polská literatura na oba prostřednictvím polských emigrantů«. Ker so se učili tudi tujih, zlasti romanskih jezikov, je dobila literatura ne samo narodni, temveč tudi svetovni obraz; tako ima Prešeren vse romanske in germanske, da, celo orientalske oblike; l. 1822. sta dala Rückert in Platen Nemcem gazele, in l. 1833. nam jih je dal že tudi Prešeren . . .

Zanimiva je karakteristika Prešernova, katero zaključuje Murko: »Jedním slovem: nevelká kniha Prešernových »Poezií« je celou slovinskou poetikou . . . Prešeren se učil od lidu — a v národním duchu při vši velké básnické vzdělanosti a formální rozmanitosti a virtuosnosti spívána jest každá jeho báseň (pesem) . . . Tim způsobem obešel nebezpečenství romantismu a stal se národním a realistickým básníkem jako Čelakovský a jiní slovanští romantikové« . . .

Precej obširno razlaga pomen Bleiweisovih »Novic«, o katerih pravi, da so »pravým repertoírem slovinské literatury«. Dobro je označil avtor tudi Koseskega s paralelo o Schillerju ter poudarja zasluge Janežičeve, ki je razširil literarni in znanstveni obzor Slovencev z izdajanjem prvega literarnega lista in prve zbirke domačih in tujih pesniških in beletriških plodov«. — O Levstiku pravi, da je nastopil zoper Koseskega ter sledil Prešernu in njegovim učiteljem: Rückertu, Platenu in zlasti Goetheju, kmalu pa tudi Heineju. S Prešernom se ne more meriti glede duševnega obzorja in bogastva oblik, a preseza ga v plastiki slik iz narave in življenja slov. naroda; nedosežno je to v otročjih pesmih, »pro které málo podobných básníků psalo i ve velkých literaturách« . . . Pri Jenku se vidi vpliv Kollarjev: »Jenko jest silný milostný a vlastenecký lyrik v národním duchu a prosté národní formě, alí velký pessimista v duchu Byrona a Heinea.« — O Jurčiču pravi, da je bil »v líčení domácího života realistou.«

O Stritarju je izrekel jako laskavo sodbo, da je »najobsáhlejší slovinský spisovatel«; podaril je svojemu narodu pesmi vsake vrste, novele, romane, dramatične obrazce, kritično-literarne študije, satire in humoreske. »Všude vystupuje jako muž s evropským rozhledem (obzorjem) a slovanským srdcem, jenž hlásá (oznanuje) svým krajanům, že musí ctiti umění a zvláště poesii, která ma byti »paní« a ne »služkou«, vážiti si ideálů světla, pravdy a slobody . . .« Učil se je Stritar od prednikov, vendar glede čutstvene sile ne doseza Prešerna in Jenka, niti glede naivnosti Levstika, pa prekaša jih glede svetovnega obzorja in pa z lahkim in polnoglasnim jezikom . . . »Velký idealista pohoršil (jezil) se zvláště Zolou a v posledních letech pozoroval s nechutí (nevoljo) jak se naturalistické proudy chytají také mladých slovinských spisovatelů.« Zадnje menda ne bode treba prehudo jemati, ker je Stritar že sam večkrat pokazal, da se je sprijaznil z novo strujo, in da se ustavlja le njenim izrodkom! —

Gregorčič je reflektivni, elegični in idilični lirik, ki se čuti nesrečnega v svojem stanu ter hrepeni po svobodi . . . Kontrast nežnočutečemu Gregorčiču pa je bojeviti Aškerc, katerega imenuje Murko prvega znamenitega pesnika v kulturni zgodovini štajerski in ga jedrnato ocenjuje. »Njegova največja zasluga je, da je realist ruskega tipa v slovenski poeziji in da vvaja v njo vsa človeška vprašanja. V poslednjih letih nastopajo, kakor nekđaj Gregorčičevi tudi Aškerčevi učenci, ki »kažejo že s svojimi ruskimi psevdonimi (Nikolajev, Saveljev, Mihajlov!), da prodira vpliv ruskega realizma tudi v Slovence«. —

Dobro bi bilo, da bi bil gosp. pisatelj pri vseh pesnikih omenil izdajo njihovih pesmi, n. pr. Funtek, Gestrin, kakor je storil pri nekaterih. Če je

omenil Lujizo Pesjakovo in Pavlino Pajkovo, zaslužila bi tudi Márica, da se imenuje. Saj je glede kvalitete svojih spisov vsaj istovredna z omenjenima dvema, zlasti pa še od nje mnogo pričakujemo, ker je marljiva in se uči.

Omenivši Tavčarja, Kersnika i. dr. se spominja tudi slovenske »moderne«: »Od r. 1895. objavljajo se u mladých spisovatelů silné naturalisticki proudi. Najvíce vynikají v »Ljublj. Zvonu« Radosl. Murnik, ostrý a důvtipný satirik, Karol Dolenc a Fran Govékar, jehož román »V krvi« (1896) vzbudil silnou polemiku proti »novostrujarům, jimž se však již nyní musí přiznati, že piší stkvělym (sijajnim) slohem«.

O »Dom in Svetu« pravi, da se v njem pridno neguje pesništvo z nabožno-moralno in didaktično tendenco; med njegovimi pesniki bi bilo treba omeniti tudi Hribarja. — Končno govori Murko še o dramatični in znanstveni literaturi.

Z veseljem moram konstatovati, da je dr. Murko sijajno rešil svojo nalogo. Za to nam jamči že njegovo ime; Murko je literaren historik v najidealnejšem pomenu besede, ki zna pisati tako, da zbudi v vsakem zanimanje; on pozna temeljito vse slovanske in nemško literaturo, kar je že večkrat in z večjimi deli dokazal. Njegovi članki v »Slovníku Naučnem« so velezanimivi, jedrnatí in pregledni. Bratom Čehom je naslikal naše kulturno in duševno življenje tako, da smemo biti zadovoljni. Zato je izvestno povsem upravičeno, da sem navel o glavnih pisateljih njegovo sodbo, ki bode marsikoga zanimala, komur »Slovník« sam ne pride v roke.

Dr. Murko je torej podal Čehom pregled slovenske literarne zgodovine; dobimo li tudi mi kdaj od njega zgodovino slovenskega slovstva?!

*Dr. Vidic.*

»Prosvjeta«, ki izhaja v Zagrebu, in katero smo v našem listu že večkrat priporočali, je prinesla v svojem VI. letniku za Slovence zelo zanimivo zgodovinsko študijo Ban Ivan Vitovac (sp. E. Luszowsky). Prav toplo jo priporočamo našemu naraščaju zgodovinarjev, ki je začel vendar »tandem aliquando« krepko nastopati. Gospodu pisatelju pa moramo očitati, da se ni potrudil ter poiskal slovenskih imen za Ossiach, Gurk, Radmannsdorf, Sann, Montpreis, Rohatsch itd., da ne govorim o Sannecku, Wallenburgu, Herbergu, Königbergu itd., ki imajo tudi slovenska, čeprav manj znana imena. — V istem letniku je priobčil Fr. S. Kuhač za primorske Slovence zanimivo študijo o italijanskem glasbeniku Tartiniju (\* v Piranu 1092, † 1770), ki je sprejemal v svoje skladbe hrvaške narodne napeve, samo da jih je prilagodil in priredil po zahtevah italijanske glasbe, ne da bi s tem plagijate delal. Znano je, da je Kuhač nekaj enakega v Haydnovih skladbah dokazal.

Mislim pokojnicama hrvatskim pedagogima i učiteljima. Sveska prva. Spjevao Ljudevit Varjačić. Dio čistoga prihoda namijenjen je spomeniku Ivana Filipovića. U Varaždinu. Troškom i nakladom pisca. 1898. 12<sup>o</sup> 60 str. Cijena 30 novč.

Listnica uredništva. B: »Zvon« je objavil zadnjič nekaj Vaših dekadentnih pesmi, ker bje v njih prava in nežna lirska žila. Ker ste nam spet poslali nekaj stvari v tem »modernem« žanru, naj Vam pojasnimo svoje stališče glede te naj-novejše lirske oblike! Najradikalnejši dekadentje se ne brigajo ne za metrum, ne za stik. Tako smo čitali lani v češkem časopisu »Naše doba«, in dr. Förster je v našem listu objavil temeljit essay o dekadenci. V formalnem oziru je po našem mnenju dekadenca nekaka reakcija proti puhlemu formalizmu, ki je gledal